

що дозволить підвищити ефективність аспірантури з відривом та без відриву від виробництва, зменшити плінність при підготовці наукових кадрів в аспірантурі і, відповідно, буде сприяти зміцненню викладацького корпусу вищих медичних навчальних закладів.

Література. 1. Москаленко В.Ф., Вороненко Ю.В., Вітенко І.С. Стан та перспективи подальшого реформування медичної та фармацевтичної освіти України // Медична освіта. - 2000. - №3. - С.5-11. 2. Семиноженко В.П. Інтелектуальна економіка: майбутнє України // Проблеми науки. - 2001. - № 6. С. 2-6

THE STATE OF PROFICIENCY OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL MANPOWER OF GRADUATE SCHOOL AND MAGISTRACY OF HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

O.P.Volosovets

Abstract. The research adduces the results of training the scientific-pedagogical personnel by Ukraine's higher medical educational schools of the IV-th level of accreditation through the graduate school with work being discontinued and without discontinued work.

Key words: scientific-pedagogical manpower, graduate school.

Ministry of Health Protection of Ukraine

Надійшла до редакції 23.10.2002 року

УДК 378.147:159.9:61

*В.П.Пішак, М.Ю.Коломоєць, Н.І.Зорій,
І.П.Дишук, О.М.Пендерецька, О.Ю.Поліщук*

ПЕРШИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

Буковинська державна медична академія, м. Чернівці

Резюме. Висвітлено півторарічний досвід впровадження у Буковинській державній медичній академії додипломної підготовки лікарів за спеціальністю “Медична психологія”. Проаналізовано ефективність виконання вимог навчального плану, державних стандартів освіти. Зазначено певні труднощі і проблеми, які виникли в процесі роботи, зокрема щодо нових навчальних програм з дисциплін медико-біологічного та клінічного профілю, фахової навчальної літератури, підготовки та удосконалення науково-педагогічних кадрів. Висловлені пропозиції та досвід розв'язання цих проблем.

Ключові слова: лікар-медичний психолог, додипломна підготовка, навчальні програми, навчальна література, підготовка й удосконалення науково-педагогічних кадрів.

У зв'язку з необхідністю підготовки лікарів-психологів вищими медичними навчальними закладами та на виконання завдань, які поставлені у затвердженій Указом Президента України від 7 грудня 2002 р. № 1313/2000 “Концепції розвитку охорони здоров'я населення України”, у Буковинській державній медичній академії та в Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця з 2001 року розпочато підготовку лікарів за спеціальністю “Медична психологія”.

Головною метою підготовки лікаря-психолога є формування фахівця нового типу, в центрі професійної діяльності якого є людина, з її індивідуально-типологічними особливостями, станами, рівнями здоров'я та внутрішніми резервами адаптації, спеціаліста, діяльність якого спрямована на творчий, діалогічний, емпатійний підхід до пацієнта, на активізацію внутрішніх резервів особистості, покращення та гармонізацію індивідуальних компенсаторних можливостей, реабілітацію.

Водночас метою підготовки лікарів-психологів є забезпечення лікувально-профілактичних, освітніх, виховних та інших закладів висококваліфікованими фа-

хівцями, спроможними ефективно здійснювати психопрофілактику, психодіагностику і психокорекцію, консультування й реабілітацію населення в амбулаторних і стаціонарних умовах, та в умовах сім'ї, викладати медичну психологію та суміжні дисципліни, займатись науковими дослідженнями в даній галузі.

Реалізація цієї мети здійснюється шляхом засвоєння студентами дисциплін гуманітарного, суспільно-економічного профілю, фундаментальних та клінічних професійно-орієнтованих дисциплін, зокрема, загальної психології, вікової та педагогічної психології, соціальної психології, психодіагностики, психології особистості та індивідуальних відмінностей, психологічного консультування та психокорекції, психології спілкування, психології конфлікту, історії психології, сучасної зарубіжної психології, медичної психології, патопсихології, психіатрії, психотерапії тощо. Окрім того, забезпечується участь студентів у науково-дослідницькій роботі, набуття ними знань, умінь та практичних навичок на заняттях у клініках та установах різного профілю під час проходження виробничої практики.

Основними дидактичними принципами підготовки лікарів освітньо-кваліфікаційних рівнів "Спеціаліст", "Магістр" за спеціальністю "Медична психологія" є:

- Наступність і послідовність процесів освіти та розвитку особистості студентів порівняно з їх навчанням у середній школі.
- Єдність і неперервність навчально-виховного процесу, освітньої та наукової діяльності студентів.
- Поєднання в навчанні вимог щодо досягнення кваліфікаційних рівнів "лікар-спеціаліст" та "психолог-спеціаліст". Досягнення на підставі цього інтегральної спеціалізації "Лікар-психолог".
- Використання в навчальному процесі, поряд із традиційними, новітніх освітніх технологій, які відповідають поставленим цілям фахової підготовки.
- Індивідуалізація процесу навчання, освітньої та наукової діяльності студентів, орієнтація на "зону найближчого розвитку".
- Періодична апробація результатів навчання студентів.
- Гармонійне поєднання в навчанні соціально-гуманітарної, фундаментальної та фахової (медичної та медико-психологічної) підготовки.
- Проведення державної атестації спеціалістів, лікарів-психологів у формі ліцензійного інтегрованого іспиту "Крок-2" – Медична психологія та державних випускних іспитів (загальна та медична психологія; внутрішні, професійні та інфекційні хвороби; хірургічні хвороби, акушерство та гінекологія; дитячі та дитячі інфекційні хвороби; гігієна, соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я).
- Післядипломна первинна спеціалізація в інтернатурі за спеціальностями "Медична психологія", "Психіатрія", "Психофізіологія", "Психотерапія", "Сексопатологія".
- Післядипломна підготовка у магістратурі (первинна спеціалізація за спеціальностями "Медична психологія", "Психіатрія", "Психофізіологія", "Психотерапія", "Сексопатологія", педагогічна підготовка, виконання та захист магістерської наукової кваліфікаційної роботи).

Нормативно-правовою базою організації навчального процесу та наукової роботи студентів є Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", Положення про державний вищий заклад освіти, Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, Концепція впровадження підготовки фахівців та Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110110 "Медична психологія", Освітньо-професійна програма підготовки лікарів за спеціальністю 7.110110 "Медична психологія", інші законодавчі акти і нормативні документи з питань освіти.

Освітньо-професійна програма і навчальний план підготовки забезпечують здобуття повної вищої освіти за спеціальністю "Медична психологія" освітньо-кваліфікаційного рівня "Спеціаліст".

Навчання студентів здійснюється у формі аудиторних навчальних занять (лекції, практичні та семінарські заняття, лабораторні роботи), групових та індивідуальних консультацій, а також шляхом виконання індивідуальних планів та здійснення наукової діяльності.

Практична освітня, наукова і лікувальна підготовка забезпечується під час проходження студентами виробничої практики:

- 1) догляд та психологічне спостереження за хворими (2-й курс);
- 2) медсестринська та з психодіагностики і психотренінгу (3-й курс);

3) лікарська загальномедична та з психологічного консультування і психокорекції (4-й курс);

4) лікарська загальномедична та з патопсихології і психіатрії (5-й курс);

5) лікарська з медичної психології (6-й курс).

Підсумкова атестація студентів з навчальних дисциплін та практичної підготовки проводиться у формі заліків та іспитів, державна кваліфікаційна атестація – у формі нормативного ліцензійного інтегрованого іспиту “Крок 2 – Медична психологія” та державних випускних іспитів.

Особам, які повністю виконали навчальний план зі спеціальності “Медична психологія” за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, успішно склали державні випускні іспити, ліцензійний інтегрований іспит “Крок 2 – Медична психологія” видається диплом про повну вищу освіту встановленого державного зразка з присвоєнням кваліфікації “лікар” за спеціальністю “Медична психологія”, який здатний виконувати роботу лікаря-інтерна (код КП-3229).

На післядипломному етапі (у магістратурі, інтернатурі) навчання здійснюватиметься за освітньо-професійними програмами підготовки фахівця з первинною спеціалізацією відповідно до набутої базової спеціальності (“Медична психологія”). Після підготовки в інтернатурі (магістратурі) фахівцю присвоюється звання “лікар-спеціаліст” певної спеціальності (лікар-психолог, лікар-психофізіолог, лікар-психотерапевт, лікар-сексопатолог) з видачею відповідного сертифікату державного зразка, що дає йому змогу виконувати зазначену в ДК 003-95 професійну роботу, а саме лікар-психолог, лікар-психіатр, лікар-психофізіолог, лікар-психотерапевт, лікар-сексопатолог.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. № 992 “Про працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням”, після закінчення інтернатури фахівець повинен відпрацювати за державним розподілом не менше трьох років.

При необхідності після перепідготовки (спеціалізації) у закладах (факультетах) післядипломної освіти він може отримати сертифікат спеціаліста за іншою лікарською спеціальністю згідно з державним переліком лікарських посад (крім стоматологічних, хірургічного та акушерсько-гінекологічного профілю).

Відповідно до розробленої освітньо-кваліфікаційної програми підготовки лікарів за спеціальністю “Медична психологія” та затвердженого у 2001 році навчального плану МОЗ України викладачами Буковинської державної медичної академії разом з фахівцями Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця за участі представників деяких інших вищих медичних навчальних закладів були створені навчальні програми з дисциплін психологічного спрямування, які затверджені МОЗ України і впроваджені в навчальний процес.

У Буковинській державній медичній академії перший набір студентів за спеціальністю “Медична психологія” був здійснений у 2001 році. На сьогоднішній день в академії навчається 129 студентів за цією спеціальністю на двох курсах.

Для забезпечення повноцінного навчального процесу в академії створена необхідна матеріально-технічна база і готуються науково-педагогічні кадри, для викладання окремих дисциплін залучені висококваліфіковані фахівці, які працюють у Чернівецькому національному університеті ім. Ю.Фельковича.

Відкрита нова спеціалізована кафедра – “Кафедра психології та соціології”, яка забезпечує викладання дисциплін загально-психологічного спрямування. Кафедра має комп’ютерний клас із сучасною комп’ютерною та оргтехнікою, оснащена всім необхідним для опанування студентами знань, вмінь і практичних навичок, використовує передові ефективні технології навчання і контролю. Є необхідне програмне забезпечення для вивчення різних методик психологічних досліджень. Кафедра розробляє методичне забезпечення нововведених курсів, працює над модернізацією форм і методів навчання та контролю знань. Наукова робота кафедри зосереджена на дослідженні соціально-психологічних детермінант творчого діалогу в процесі надання медико-психологічної допомоги. При кафедрі функціонує консультативний кабінет соціально-психологічної служби академії.

За цей час ми мали певні труднощі і проблеми, які можна назвати труднощами періоду становлення і росту.

Однією з найбільш гострих проблем є відсутність україномовних підручників для студентів саме медико-психологічних факультетів з багатьох навчальних дисциплін. Підручники ж для студентів психологічних факультетів класичних університетів не є достатньо адекватними, оскільки вони не містять необхідних медичних

аспектів, які вкрай необхідні майбутньому лікарю – психологу.

Ми намагаємося заповнити цей “вакуум” вітчизняної україномовної навчальної літератури. За два роки підготовлено два підручники. Але для вирішення цієї проблеми необхідні спільні, добре скоординовані зусилля фахівців різних вищих медичних навчальних закладів. Варто було б створити творчі колективи авторів і за короткий термін підготувати підручники до видання. Проте, на жаль, роль такого координатора на себе поки що ніхто не взяв.

Суттєвим недоліком в нормативному забезпеченні навчального процесу є відсутність адаптованих до спеціальності “Медична психологія” навчальних програм з дисциплін медико-біологічного профілю. Студенти медико-психологічного факультету навчаються за програмами медичного факультету, які роками добре відпрацьовані. На перший погляд це не становить значної проблеми, студенти отримують широку і ґрунтовну базисну медико-біологічну підготовку. Але слід обов’язково врахувати, по-перше, переваженість студентів медико-психологічного факультету (у навчальному плані збережені всі дисципліни медичного факультету та окрім них фігурують 30 професійно-орієнтованих дисциплін загально-психологічного і медико-психологічного спрямування). На окремі медико-біологічні дисципліни відведено суттєво менше годин у порівнянні з навчальним планом медичного факультету.

По-друге. Викладання базисних медико-біологічних дисциплін має здійснюватися з урахуванням потреб саме лікаря-психолога. Наприклад, при викладанні нормальної фізіології, біологічної хімії слід більше уваги приділяти біохімії пам’яті, регуляції психічної діяльності тощо.

Отже, підготовка і впровадження нових навчальних програм з традиційних для медичного факультету медико-біологічних дисциплін є одним із першочергових завдань, але для студентів медико-психологічного факультету.

Нелегкі завдання стоять і перед випускаючими профільними клінічними кафедрами, які здійснюватимуть викладання студентам медико-психологічного факультету професійно-орієнтованих клінічних дисциплін: “Медична психологія”, “Психотерапія та психологічне консультування”. Перш за все, це знов таки проблеми україномовних підручників, які, до речі, мають бути значно детальними і ґрунтовними в порівнянні з існуючими підручниками для медичних факультетів.

Ці кафедри повинні також взяти на себе значну частину роботи зі створення тестових завдань ліцензійного іспиту “Крок-2 – Медична психологія”. Досвід свідчить, що це досить складна й копітка робота, і вона ще лише розпочинається.

До речі, проблема ліцензійних іспитів “Крок-1” і “Крок-2” на медико-психологічному факультеті дотепер не вирішена. Запропоновані Буковинською державною медичною академією мета та структура змісту ліцензійного іспиту “Крок-2 – Медична психологія” так і залишаються проектом. Час, на жаль, швидко минає, і ми, звичайно, повинні активізувати роботу по створенню банку тестових завдань цього іспиту як нормативної складової частини державної атестації випускників медико-психологічного факультету.

Ще більш тривожною є ситуація з ліцензійним іспитом “Крок-1” – для студентів медико-психологічних факультетів. На сьогоднішній день у нас є лише попередні розробки матеріалів щодо цього іспиту. Їх необхідно якнайшвидше узагальнити і підготувати до розгляду в МОЗ України, адже через 2 роки підійде час проведення першого пілотного іспиту “Крок-1”.

Однією з нагальних проблем є підготовка науково-педагогічних кадрів до викладання студентам медико-психологічного факультету медико-біологічних і, особливо, клінічних дисциплін. Не секрет, що викладачі, які на даний час працюють на кафедрах медико-біологічного та клінічного профілю, належної підготовки із загальної та медичної психології не мають. Це є суттєвим недоліком, оскільки навчальним планом передбачено викладання студентам 6-го курсу медико-психологічного факультету таких дисциплін, як “Внутрішні хвороби з клінічною психологією”, “Інфекційні хвороби з клінічною психологією”, “Реаніматологія та анестезіологія з клінічною психологією”, “Акушерство та гінекологія з клінічною психологією”, “Фтизіатрія з клінічною психологією”. Як видно вже з назв цих дисциплін, викладачі-терапевти, інфекціоністи, анестезіологи, акушери-гінекологи, фтизіатри повинні мати необхідні знання, вміння і практичні навички з медичної психології для забезпечення належного рівня викладання зазначених дисциплін.

Розуміючи важливість і складність цієї проблеми ректоратом Буковинської державної медичної академії здійснено відповідні заходи. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є, на наш погляд, організація школи-семінару з психології для

викладачів. Така школа-семинар була створена в нашій академії і успішно функціонує з березня 2002 року.

Навчальний план та програма розраховані на дворічний термін навчання і передбачають висвітлення найбільш важливих питань з дисциплін психологічного профілю, які передбачені навчальним планом підготовки лікарів за спеціальністю "Медицина психологія", а також розгляд особливостей викладання медико-біологічних та клінічних дисциплін студентам медико-психологічного факультету.

Заняття у школі-семинарі проводяться двічі на місяць. На навчання у школі семінарі з психології зараховані завідувачі кафедр, доценти, а також асистенти, які здійснюють, або будуть здійснювати викладання відповідних дисциплін на медико-психологічному факультеті.

Матимемо певні ускладнення і з організацією виробничої практики. По-перше, у зв'язку з недостатньою підготовленістю викладачів терапевтичних, хірургічних, педіатричних та акушерсько-гінекологічних кафедр до повноцінного керівництва виробничою практикою студентів через відсутність належної підготовки з психології найближчими роками доведеться призначати керівниками практики студентів медико-психологічного факультету від навчального закладу, окрім клініцистів зазначених спеціальностей, ще й психолога (медичного психолога).

По-друге. Організувати виробничу практику студентів медико-психологічного факультету слід було би у багатопрофільних лікарнях, які мають психосоматичне відділення, а також у медико-психологічних центрах. У цих лікувально-профілактичних установах повинні працювати лікарі-психологи, психотерапевти, психофізіологи, які мусять керувати практикою студентів від лікувальної установи.

Набутий за останній час досвід свідчить про необхідність внесення певних змін до навчального плану підготовки лікарів за спеціальністю "Медицина психологія", зокрема перенесення викладання філософії з третього на другий семестр, оскільки для вивчення психологічних дисциплін необхідний філософський термінологічний апарат.

Аналіз показників успішності студентів, які навчаються за спеціальністю "Медицина психологія", постійне спілкування з ними дозволяє стверджувати, що вони вигідно відрізняються з-поміж студентів інших спеціальностей, перш за все своїми комунікативними якостями, зацікавленістю, динамічним особистісним розвитком. Вони краще розуміють викладачів та психологічні особливості навчального процесу, мають нахил до самостійного опрацювання першоджерел за фахом. Більш ґрунтовна гуманітарна освіта дозволяє їм мати широкий кругозір і краще підготуватися до майбутньої практичної лікарської діяльності.

Таким чином, незважаючи на існуючі труднощі, невирішені проблеми, розпочата нова справа є вкрай необхідною і дуже цікавою. А ентузіазм викладачів і чудовий контингент студентів дозволяє нам з оптимізмом дивитися у майбутнє.

Література. 1. Вітенко І.С. Кваліфікаційні вимоги та деякі особливості підготовки лікарів-психологів в Україні // Зб. наук. праць співробітників КМАПО ім. П.Л. Шупика. - Київ. - Кн.4 - С. 1105-1112. 2. Вітенко І.С., Коломоєць М.Ю., Дишук І.П. Методологія та зміст підготовки лікаря-психолога в Україні // Медицина освіти. - 2001. - №4.-С. 14-18.

INITIAL EXPERIENCE AND PROBLEMS OF TRAINING PHYSICIANS IN SPECIALITY - "MEDICAL PSYCHOLOGY"

V.P.Pishak, M.Yu.Kolomoiets, N.I.Zorii, I.P.Dyshchuk, O.M.Penderetska, O.Yu.Polishchuk

Abstract. The authors have elucidated a year and a half experience of adopting undergraduate training of doctors in specialty "Medical Psychology". The efficacy of meeting the requirements of the training scheme, state standards of education have been analyzed. Certain difficulties and problems that arose in the process of work have been mentioned, namely, those pertaining to new curricula in the subjects of the medico-biological and clinical profile, specialized educational literature, training and advanced training of scientific-pedagogical personnel. Recommendations and experience of solving these problems have been suggested.

Key words: doctor - medical psychologist, undergraduate training, training curricula, educational literature, training and advanced training of scientific-pedagogical personnel.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Надійшла до редакції 21.10.2002 року